

miljø, han bevægede sig i, men udviklingen gav ham medhold, og hovedkvarteret i London bifaldt helhjertet hans egenrådige udvidelse af faldskærmschefens aktivitetsområde.

At erindringsværket i øvrigt er en velskreven, letlæst skildring af et også i andre henseender usædvanligt livsforløb kan ikke afholde en historiker fra beklagelse af det, bogen ikke har medtaget. Den mulige modbemærkning, at der ikke skete alverden på de uomtalte møder, er ikke holdbar. Man har i de cirkler ikke snakket om vejret.

Jørgen Hæstrup

Karsten Fledelius og Viggo Haarløv (udg.): *Signal. Nazisternes propaganda-billedblad i Danmark under Anden Verdenskrig*. (Forlaget Komma, 1979). 208 s.

Ideen med at genoptrykke et uddrag af det nazistiske propagandabilledblad »Signal« er fortræffelig, ikke mindst når det kan gøres med et så rimeligt forhold mellem teknisk kvalitet og pris, som det her er tilfældet.

Foruden et redaktionelt forord af Viggo Haarløv indeholder bogen en kortfattet introduktion til den nazistiske propaganda i almindelighed og »Signal« i særdeleshed, og Karsten Fledelius, som har skrevet introduktionen, kommer – den sparsomme plads taget i betragtning – godt rundt om såvel propagandaens formidling som dens ideologiske indhold. Men størstedelen af bogen udgøres dog naturligvis af de 200 siders genoptryk fra »Signal«. Det er på prisværdig vis tilstræbt at præsentere disse uddrag i en opsætning og et format, der ligger så tæt op ad originalen som muligt, da »Signal« netop karakteriseredes ved sin uhyre professionelle og »moderne« udformning. Tidsskriftet udkom i Danmark fra

1940-45 med mere end 3700 sider i alt; de 3500 af disse er altså her udeladt, men de resterende 200 sider synes dog at give et godt og repræsentativt indtryk af tidsskriftet, og der er emnemæssigt og kronologisk en rimelig spredning i udvalget. Der er både artikler, krigsreportager, reklamer og ikke mindst en mængde billedstof, og alt dette er af bogens redaktion inddelt i en række emnemæssige afsnit for at lette overskueligheden. Denne intention lykkes dog kun delvis, eftersom emneinddelingen (ligesom i øvrigt de nøjagtige henvisninger for hvert enkelt uddrag) kun fremgår af indholdsfortegnelsen.

Når det ovenfor er nævnt, at ideen med denne udgivelse er god, skyldes det, at der i forvejen kun er meget lidt af denne art propagandamateriale tilgængeligt på dansk (bortset naturligvis fra originalerne). Alligevel må der rejses nogle indvendinger mod »Signal«-udgivelsen, for når det i indledningen hævdes, at »I det store og hele har tidsskriftet både i form og indhold ligget helt på linie med Goebbels' propagandaprincipper (...)«, er dette dog en sandhed med betydelige modifikationer. For det er kun den pæne og meget lidt aggressive side af propagandaen, der vises i »Signal«, og dermed adskiller tidsskriftet sig ret afgørende fra den nazistiske propaganda i »das Vaterland«. Nazismens hjemlige propagandas ideologiske univers var altid entydigt polært, spændt ud imellem en negativitet og en positivitet, for at propagandaens modtagere i en og samme psykologiske proces skulle tage afstand fra det negative for derigennem at identificere sig så meget stærkere med det positive. De ideologiske poler i dette univers var til en vis grad udskiftelige, men som oftest var negativitetens rolle tildelt jøden som inkarnationen af al verdens ondskab, mens den

positive pol udgjordes af det nazistiske folkefællesskab. På denne baggrund er det betydningsfuldt, at »Signal« i sin pænhed stort set kun fremviser den ene halvdel af propagandaen, nemlig den positive side, idealdannelsen. Fledelius har i sin indledning næsten fat i dette aspekt, når han fremdrager de to meget væsentlige punkter, at »Signal« var forbudt i Tyskland, og at der ikke findes nogen antisemitisme i »Signal«, men konsekvensen heraf drages ikke. Sagens kerne er vel nok den, at propagandaen i henholdsvis hjemlandet og i de besatte områder tjente helt forskellige formål. Når den hjemlige propaganda skulle mobilisere en hel befolkning aktivt for nazismen (og i sidste ende for krigen), krævedes der en langt stærkere propagandistisk effekt end i de besatte områder. Her skulle propagandaen snarere passivisere befolkningerne for at understøtte den militære besættelse, mens en egentlig ideologisk mobilisering på forhånd måtte opgives. Man vil således få et temmelig misvisende billede af nazismens propagandateknik som helhed ved at læse »Signal«.

I bogens forord forsøger redaktionen at placere udgivelsen i Holocaustdebattens kølvand og legitimerer »Signal«-udgivelsen med et ønske om at lære af historien. Imidlertid havde Holocaust nok en afkrækkende effekt, men serien gav kun en ringe *forståelse* af nazismens opkomst, fordi der alt for isoleret fokuseredes på den praktiserede antisemitismes rædsler. Her lander »Signal«-bogen paradoksalt nok omtrent i den anden grøft ved kun at fremvise nazismens pæne facade med de fornemt illustrerede idealer; heller ikke dette giver i sig selv nogen virkelig forståelse af nazismen.

Men med disse forbehold er det dog stadig et godt initiativ at genoptrykke »Signal«-uddragene, og den bog, der

er kommet ud af det, er endvidere særdeles anvendelig til undervisningsbrug; ikke mindst fordi der til bogen er udarbejdet et lille hæfte med »Spørgsmål og arbejdsopgaver« til samtlige uddrag. Dette hæfte kan rekvireres særskilt fra forlaget.

Kurt Nikolajsen

Kirsten Harder: *De dansk-færøske forhold 1945-48*. (Odense Universitetsforlag, 1979). 199 s.

Dette udgivne speciale er en kontant kildenær gennemgang af forhandlingsforløbet fra sommeren 1945 frem til og med den færøske hjemmestyrelse, i kraft 1. april 1948. I det meget nyttige afsnit om det anvendte materiale (s. 28-34) ses da også grunden til, at denne fremstilling kan gå i præcisere detaljer end de hidtil offentliggjorte, nemlig ved at inddrage statsministeriets Færø-sager 1945-48 (Rigsarkivet), hvor især korrespondancen mellem statsministeriet og de færøske myndigheder har været givende. Fra dette arkiv er der søgt ud i relevante privatarkiver, politiske partiers arkiver (med vekslende udbytte) ligesom de store dagblade i perioden er gennemgået.

Et højdepunkt i udviklingen er folkeafstemningen på Færøerne den 14. september 1946, der gav et lille flertal for øernes løsrivelse fra Danmark. Det lykkes i høj grad at få forklaret, hvorfor afstemningstemaet kom til at være enten godtagelse af venstre-regeringens forslag til nyordning eller løsrivelse. Fra dansk side beroede det på den særegne arbejdsform i venstre-regeringen, der gjorde det muligt for Knud Kristensen at føre sit personlige enten-eller synspunkt igennem, selv om det næppe havde reel opbakning i hverken rigsdag eller partiet Venstre, hvis det skulle komme til stykket. Det var altså